

Корисни информации за кандидатите кои ќе ја полагаат социологијата како екстерен испит во рамките на државната матура, 2019 година.

Испитот по социологија во рамките на државната матура, за прв пат од оваа година ќе се реализира **екстерно**. Тоа значи дека кандидатите кои го избрале овој испит ќе решаваат стандардизиран тест на знаење, подготвен од Државна матурска предметна комисија (ДМПК) за социологија, составена од неколку средношколски наставници по социологија и универзитетски професор.

Испитот трае 2 часа, односно 120 минути.

Тестот содржи 47 прашања од кои

- 26 од затворен тип (од понудени четири одговори, ученикот треба да го избере точниот/најточниот одговор),
- 21 прашање од отворен тип (ученикот треба на празниот простор, под прашањето да запише кус одговор).

Максималниот број на бодови кои ученикот може да ги освои на тестот е 60. Прагот на положеност, односно потребниот број бодови да се положи тестот го определува Комисијата по завршување на процесот на оценување.

Задачите во тестот се подготвувани според испитната програма по социологија **за државна матура** која е поставена на веб страницата www.matura.gov.mk Со задачите ќе се проверуваат знаења и способности од 6 тематски целини/подрачја:

- П1. Социологијата како наука (нејзино оснивање, предметно теориско и методолошко определување),
- П2. Култура, социјализација, комформизам и девијација,
- П3. Општествено дејствување, општествена интеракција, колективно однесување,
- П4. Општествени институции, организации и групи,
- П5. Општествена структура, диференцијација, стратификација,
- П6. Општествени промени, европска интеграција, глобализација.

Преку задачите од првата тема, ќе се проверува дали учениците: умеат да препознаваат определби на социологијата како наука, дали знаат како настанала социологијата како наука, дали ја разбираат суштината на современите социолошки теории и дали знаат со кои методи и техники се истражуваат различните социолошки појави/проблеми. Еве неколку примери на задачи преку кои би можело да се проверат овие знаења и способности.

1. Кој метод на истражување ќе го употреби социологот доколку сака да утврди колкава била просечната вредност на стапката на невработеност во Република Македонија десет години наназад?
 - А. Анализа на содржина.
 - Б. Социометрија.
 - В. Класификација со мерење.
 - Г. Статистички метод.**

2. Која теоретска ориентација во социологијата ги проучува начините преку кои се одржува стабилноста и рамнотежата на општеството?
- A. Интеракционистичката.
 - B. Конфликтната.
 - V. Функционалистичката.**
 - Г. Етнометодолошката.
3. Какви се субјективните реакции на поединците во објективни ситуации е проблем кој го истражуваат претставниците на
- A. симболичкиот интракционизам.**
 - B. конфликтната теорија.
 - V. функционализмот.
 - Г. биологизмот.
4. Која од наведените теории припаѓа на групата макросоциолошки теории?
- A. Психологизам.
 - B. Симболички интеракционизам.
 - V. Функционализам.**
 - Г. Етнометодологија.
5. Едно социолошко истражување започнува со прецизно дефинирање на истражувачкиот проблем. Кој е следниот чекор во истражувањето?
- A. Прибирање на податоци за истражувањето.
 - B. Поставување на хипотези на истражувањето.**
 - V. Анализа и обработка на податоците.
 - Г. Избор на методолошки постапки и техники.

Преку задачите од втората тема ќе се проверува: дали учениците го разбираат поимот за култура, дали прават разлика меѓу вредности, норми и обичаи, дали ги препознаваат елементите на културата, дали разликуваат конформистичко од неконформистичко однесување, дали на дадени примери можат да препознаат етноцентризам, родова социјализација, дали ги препознаваат одликите на различните животни циклуси, дали го знаат негативното влијание на медиумите како фактор на социјализација. Овие знаења и способности кај учениците ќе се проверуваат со ваков тип на задачи:

1. Секоја година во детските градинки се подготвуваат завршни приредби во кои момчињата се почесто добиваат типично машки улоги, а девојчињата, типично женски улоги. Кој социолошки поим се открива со овој пример?
- A. Полово – родова социјализација.**
 - B. Обичајна норма.
 - V. Полово-родова сегрегација.
 - Г. Полово – родова дискриминација.

2. Секој човек поминува низ еден период од животниот циклус во кој тој, вообичаено, решава важни проблеми: се вработува, оснива брак, создава семејство, животот го сфаќа сериозно и го засилува чувството на одговорност. Овој период, во однос на другите трае подолго време и во него човекот е најпродуктивен. За кој период станува збор?
- А. Младешки период.
- Б. Зрелост.**
- В. Адолесценција.
- Г. Период на социјализација.
3. Успех во професијата и остварување на индивидуалните права и слободи се цели кон кои се стреми секој Американец, додека пак материјалното богатство, успехот во семејниот живот, пријателството, честа, солидарноста се нешта кои ги посакуваат Балкански народи.
- Како се нарекуваат во социологијата овие посакувани цели?
- А. Општествени вредности.**
- Б. Културни универзалии.
- В. Етички норми.
- Г. Културни симболи.
4. Во шеесетите години на 20 век, во Калифорнија се појавила нова, Хипи култура, која промовирала сосема нов модел на живеење. John Sinclair, нејзин приврзаник во една прилика рекол рекол: “ Нашата програма е културна револуција која треба да се сфати како напад на постојната култура... нашата музика, облека, домовите во кои живееме, начинот на кој зборуваме, јадеме, спиеме, содржи една порака –слобода.” Овој модел на живот наскоро го прифателе над 10 000 млади луѓе во Америка. Каков вид на култура е Хипи културата?
- А. Прогресивна култура.
- Б. Контракултура.**
- В. Масовна култура.
- Г. Подкултура.
5. За кој човек велиме дека е етноцентрист?
- А. Поединец кој не знае на која култура и припаѓа.
- Б. Поединец што се родил во една, а продолжил да живее во друга култура.
- В. Поединец кој е оптоварен со својата култура и има безброј стереотипи во однос на другите култури.**
- Г. Поединец кој ги величи другите, а ја потценува сопствената култура.
6. Ако нормите му покажуваат на поединецот како треба да се однесува во заедницата, тогаш вредностите му покажуваат:
- А. како да биде вреден и почитуван во заедницата.
- Б. што е најважно при извршувањето на секојдневните активности.
- В. која работа квалитетно ја завршил.
- Г. кои работи се ценат во општеството, за кои вреди да се вложи напор.**

7. Уште во стара Грција Аристотел тврдел дека јужните народи се паметни но, страховливи, а северните храбри, но глупави. Бидејќи Грците се на средина, тие се најдобри. Како се нарекуваат во социологијата ваквите потценувачки ставови кон другите култури?

_____ (етноцентризам)

8. Зошто им е потребна културата на луѓето?
- А. За да можат да го определат својот идентитет.
 - Б. За да го зајакнат чувството на припадност кон заедницата.
 - В. За да можат да го определат својот личен идентитет.
 - Г. Се од наведеното.**
9. Еден од најпознатите настани во Вевчани е Вевчанскиот карневал. Пишани извори сведочат дека карневалот е стар најмалку 1.460 години. Учесниците наречени Василичари се маскирани и се од различни генерации (жени, мажи, деца, стари). Настанот се организира секоја година на 13-ти и 14-ти јануари во чест на испраќањето на старата и дочекувањето на Новата православна година. Карневалот е интересно и необично преплетување на пагански со христијански обичаи: одење по куќи (василичарска поворка), крштевање на вода и леб, квасење василичарска китка, пропратени со песни, игри, желби и честитки. Учесниците избегнуваат воведување на современи карневалски елементи. Што се докажува со овој пример?

А. Обичаите се пренесуваат преку традицијата и бавно се менуваат.

- Б. Обичаите мора да ги почитува секој член на заедницата.
- В. Во Христијанството има пагански обичаи.
- Г. Обичаите се најважниот елемент на културата.

Со задачите од третата тема ќе се проверува: дали учениците го разбираат поимот за социјално дејствување и дали разликуваат типови на социјално дејствување, дали умеат на дадени примери да определуваат видови на интеракција, дали го сфатиле значењето на општествените улоги во секојдневниот живот, дали ги знаат типовите на колективно однесување и дејствување, дали разликуваат општествена толпа, од маса, публика, општествен агрегат, јавност. Еве неколку примери на задачи од оваа тема.

1. Марина Писклакова била водечка активиска за заштита на правата на жените во Русија. Во 1993 основала кризен центар и СОС линија за помош на жените-жртви на семејно насилство. Таа со години лобирала за донесување на закон за забрана на насилството врз жените, барала строги казни за насилниците, водела медиумска кампања за јавно разоткривање на насилството, организирила курсеви за едукација на жените за нивните права и по неколку години ја постигнала целта. Во каква организација била активистка Марина?

- А. Политичка партија.
- Б. Граѓанско здружение.**
- В. Хуманитарно здружение.
- Г. Институт за човекови права.

2. Лицето П.К. сака да купи стан од лицето К.П. кој продава стан. Каков вид на интеракција остваруваат лицата во ова купопродажба ?
- А. Натпревар.
 - Б. Конфликт.
 - В. Размена.**
 - Г. Соработка.
3. Според Ле Бон целосна интелектуална инфериорност, неспособност за рационално заклучување, претерана емоционалност и нагла избувливост се битни карактеристики на однесувањето на
- А. класите.
 - Б. толпите.**
 - В. публиката.
 - Г. адолесцентите.
4. “Вратете си го времето” е мотото на акцијата која ја води поголема група, а има за цел да ги поттикне луѓето да сфатат дека духовното богатство е поважно од материјалното, дека ќе бидат посреќни ако поголем дел од времето го минуваат со своето семејство. Што претставува оваа иницијатива?
- А. Револуционерно движење.
 - Б. Реформаторско движење.**
 - В. Традиционално дејствување
 - Г. Конвенционална толпа.
5. Која е целта на постоењето на невладините организации?
- А. Остварување на финансиски профит.
 - Б. Да извршат притисок на власта да донесува одлуки кои нема да го заргрозуваат достоинството на граѓаните.**
 - В. Борба за власт и политичко влијание.
 - Г. Да им дадат поддршка на граѓаните во остварувањето на нивните желби за подобар животен стандард.
6. Што од наведеното **не е** карактеристично на социјалните движења?
- А. Имаат своја структура и подолго траат.
 - Б. Имаат постојано членство, дефинирани методи и план за работа.
 - В. Дејствуваат преку институциите на системот.**
 - Г. Лесно можат да се пртворат во формални организации.
7. Ако статусите жена- маж спаѓаат во пропишани улоги, тогаш какви се статусите: татко, сопруга, премиер, лекар, благородник?
- А. Стекнати статуси.**
 - Б. Роднински статуси.
 - В. Престижни статуси.
 - Г. Примарни статуси.

8. Каква општествена група претставуваат минувачите кои подзастанале за да го проследат перформансот кој го изведуваат уличните актери?
- A. Експресивна група.
 - B. Публика.**
 - B. Толпа.
 - Г. Маса на луѓе.

Со задачите од четвртата тема ќе се проверува: дали учениците разликуваат видови на општествени институции, дали го знаат значењето на бракот и семејството, дали ја сфатиле улогата на власта, политиката, поделбата на трудот, дали разликуваат демократски од недемократски политички системи, дали знаат да ги објаснуваат спецификите на религиозните верувања, функциите на религијата на даден пример, дали умеат да препознаваат општествени организации во зависност од степенот на формализација на односите, дали ги разликуваат поимите етнички групи, етнички идентитет, мултиетничко општество, да знаат да го објаснат начинот на кој се постогнува етничка интеграција во Македонија. Примери на задачи од оваа тема:

1. Религијата е општествена појава (феномен), а црквите, џамиите, религиска организација, религиските симболи и се потребни за да се
 - A. професионализира.
 - B. институционализира.**
 - B. омасови.
 - Г. актуелизира.

2. Кој од наведените елементи е карактеристичен за секоја општествена организација?
 - A. Цели кои треба да се постигнат.
 - B. Правила на дејствување.
 - B. Поделба на улоги.
 - Г. Се од наведено.**

3. Училиштето во кое учиш според обемот на дејствување претставува:
 - A. приватна институција.
 - B. јавна институција.
 - B. културна институција.
 - Г. микроинституција.**

4. Која институција *не може* да донесе правна норма?
 - A. Собрание на град Скопје.
 - B. Приватниот факултет “ФОН”.
 - B. Планинарско друштво “Водно”.**
 - Г. Фабрика за лекови “Алкалоид” Скопје.

5. Која е разликата помеѓу формалните и неформалните организации?
- А. Формалните дејствуваат според правила, имаат јасна цел, хиерархија, постои одговорност, а неформалните настануваат спонтано.**
 - Б. Формалните се помасовни организации од неформалните.
 - В. Формалните имаат водач, а неформалните колективно дејствуваат.
 - Г. Формалните организации работат потранспарентно (јавно) отколку , неформалните организации.
6. Социолозите велат дека од семејството зависи во каква личност ќе се развие детето. Со кој исказ го докажуваат ова тврдење?
- А. Семејство е најстара општествена група.
 - Б. Децата ги наследуваат биолошките особи на родителите.
 - В. Семејството е агенс на примарната социјализација.**
 - Г. Семејството има воспитна функција.
7. Во кои случаи се формира етничка самосвест?
- А. Кога општеството е класно поделено.
 - Б. Кога припадниците на некои етничките групи се чувствуваат загрозени и подредени во рамките на мнозинската група.**
 - В. Кога во општеството недостасува систем на вредности.
 - Г. Кога припадниците на една етничка група ја ценат сопствената, а ги презираат културите на другите етнички групи.
8. Луѓето од различни причини ја напуштаат својата и се населуваат во други земји. Тие таму се разликуваат од мнозинското население по јазикот, обичаите, културата и претставуваат:
- А. дискриминирана група.
 - Б. малцински слој.
 - В. етничка група.**
 - Г. мала група.
9. Која функција ја има религијата кога таа влијае врз поединците да формираат чувство на припадност во заедницата, на заемна помош, поддршка и соработка?
- А. Воспитна.
 - Б. Етичка.
 - В. Хуманистичка.
 - Г. Интегративна.**

Со задачите од петата тема ќе се проверува дали учениците ги разбираат поимите и теориите за општествена стратификација, општествена подвижност (мобилност), општествена структура со ваков тип на задачи:

1. М.Р. беше хигиеничарка во собранието на Р. Македонија, а живееше во Драчево. Секојдневно минуваше 17 километри со автобус од дома до работното место. Од неодамна е хигиеничарка во основно училиште во Драчево и сега до работно место стасува за 10 минути. Каква општествена подвижност направила М.Р. ?

А. Хиронзонтална подвижност

- Б. Вертикална подвижност
- В. Вертикална нагорна подвижност
- Г. Институционална подвижност.

2. Општествена подвижност претставува:

А. промена на местото и позицијата на поединците на општествената хиерархија.

- Б. промени во демографската структура на населението.
- В. движење на луѓето од едно населено место во друго.
- Г. промена на еден општествен систем со друг.

3. Што претставуваат лекарите/адвокатите/професорите ако се има предвид времетраењето на нивното образование, нивниот углед, општествена положба, имотна состојба, начин на живот и сл. ?

А. Општествен слој.

- Б. Општествена класа.
- В. Општествена каста.
- Г. Општествен сталеж.

Со задачите од шестата тема ќе се проверува: дали учениците прават разлика помеѓу поимите општествени промени, општествени процеси, општествен развој, дали умеат да прават класификација на досегашните општества, дали ги знаат карактеристиките на нацијата, дали ги разбираат поимите модернизација, транзиција, приватизација, дали ги знаат причините за глобализацијата и ефектите од неа, дали ги препознаваат поважните меѓународни организации, начинот на нивното организирање, нивната улога, дали ги разбираат интегративните процеси на европските држави, дали умеат да ги проценуваат европските вредности и стандарди. Тоа ќе се проверува со ваков тип на задачи.

1. Кога во едно општество доаѓа до намалено влијание на традицијата базирана на религијата, ритуалите, обичаите, а во животот на луѓето се повеќе се внесуваат рационални моменти, индустријализацијата, урбанизацијата и сл. велиме дека тоа општество е зафатено со процес на:

А. модернизација.

- Б. глобализација.
- В. транзиција.
- Г. специјализација.

2. Општествата во кои луѓето главно се занимавале со одгледување на добиток и одгледување на житарици при што имале специфичен начин на живот кој во најголема мера бил усмеруван од обичаите стварани со генерации се нарекуваат: _____

(земјоделско - сточарски или традиционални општества)

3. Појавата на класна поделеност на општеството, настанок на државата, моногамниот брак, патријархатот, монотеистичка религија се промени кои се случија во
- А. индустриското општество.
 - Б. постиндустриското општество.
 - В. земјоделско - сточарското општество.**
 - Г. собирачко - ловечкото општество.
4. Основната сила која го движи современиот свет во правецот на глобализацијата треба да се бара во:
- А. природата на капиталот кој тежнее да се оплодува.**
 - Б. биолошката природата на човекот кој тежнее кон совршенство.
 - В. цивилизацискиот и научно технолошкиот развој.
 - Г. постојаната борбата на човекот за опстанок.
5. Формирана е по Втората светска војна. Задолжена е за зачувување на мирот во светот, за решавање на конфликтите по мирен пат, за создавање на услови за почитување на правата и слободите на луѓето. За која организација станува збор?
- А. Европската Унија.
 - Б. Совет на Европа.
 - В. УНИЦЕФ.
 - Г. Организација на Обединети Нации.**

6. Анализирај ја карикатурата, а потоа одговори на поставените прашања

А. На кој општествен процес/ појава се однесува карикатурата?

Б. Според тебе која е пораката која ја испраќа карикатурата?

В. Наброј неколку причини за настанувањето на појавата претставена на карикатурата?

Г. Наведи еден социолог кој најмногу ја истражувал појавата/процесот претставен на карикатурата. Кое е неговото сфаќање за оваа појава?

7. Кој од наведените органи не припаѓа на Европската унија ?

А. Советот за безбедност.

Б. Европски парламент.

В. Совет на Европска унија.

Г. Европски суд на ревизори.

8. Еволуцијата е бавен процес кој предизвикува квантитативни промени во општествената структура, додека револуција е брза и предизвикува

А. целосна промена на општеството.

Б. делумна промена на општествената структура.

В. само промени во вредносниот систем.

Г. промени во политиката.

9. На карикатурата е претставен човек кој стои на стрелките од часовникот.

А. На која идеологија е приврзаник овој човек?

Б. За што се залагаат претставниците на оваа идеологија?

В. На кои вредности се заснива оваа идеологија?

10. Наброј три последици од глобализацијата.

11. Според кој мислител противречностите помеѓу двете основни класи се причина за општествените промени?

А. Карл Маркс

Б. Макс Вебер

В. Емил Диркем

Г. Талкот Парсонс.

12. По втората светска војна, во повеќе европски држави, народноослободителната армија воспоставила нов политички поредок. Новата власт им ги одземала имотите на земјопоседниците и ги прогласила за колективни, а за граѓаните градела иста големина на станови, опремени со сличен мебел и покуќнина. Им го ограничувала движењето. Во странство можеле да патуваат само службено. Мал број луѓе имале ТВ и радио приемници на кои се емитувале исклучиво емисии со марксистичка содржина. Верските објекти ги претворила во работилници, штали, магацини, културни објекти, а луѓето ги прогласувала за атеисти. Полицијата ги следела, апсела и прогонувала сите оние кои не се сложувале со одлуките на власта. За каков облик на власт станува збор?

А. Анархија.

Б. Диктатура.

В. Уставна монархија.

Г. Монархија.

13. Демократијата најчесто се опишува како „ владеење на мнозинството“. Што значи тоа?

А. Оние кои ги добиле изборите треба да донесуваат закони во интерес на мнозинството од народот, но да ги почитуваат правата на малцинството.

Б. Малцинските групи треба да ги почитуваат одлуките што ги донесува мнозинството бидејќи важи правилото „ победникот зема се “

В. Власта може да донесе одлуки кои се на штета на малцинските групи, ако е тоа волја на мнозинството.

Г. Оние кои се помногубројни имаат право да длучуваат во името на сите.

14. Која карактеристика не и припаѓа на нацијата?

А. Таа е најстара општествена група.

Б. Меѓу припадниците постои чувство на заедничка припадност кон групата.

В. Заедничка територија, јазик, минато и традиција.

Г. Таа е глобална општествена група.

15. Во многу држави во светот, при демонстрациите кои ги организираат антиглобалистите, револтот е насочен кон големите транснационални компании. Која е причината за тоа?

А. Тие се причина за постоење на културни разлики.

Б.Тие поседуваат најголема економска и политичка моќ и се главни двигатели на глобализацијата.

В. 50% од својот капитал го извезуваат во економски неразвиените земји.

Г. Шират мултикултурализам.

16. Во основата на организирање на постиндустриското општество како главна производна сила и извор на моќ се наоѓа:

А. знаењето.

Б. угледот.

В. општествената моќ.

Г. поделбата на трудот.

17. Според Емил Диркем заедништвото во примитивните општества го одржувала религијата, додека во современите општества според него таквата улога ја има:

А поделбата на работата.

Б развојот на образованието.

В развојот на аграрниот сектор.

Г економскиот егоизам на класите.

18. Кој од долунаведените периоди е уште наречен и период на создавање на "национални држави", период на "национално будење"?

А. 19 век и првата половина на 20 век.

Б. 19 век и почетокот на 20 век.

В. 19 век и средина на 20 век.

Г. 19 век и втора половина на 20.